

Poklon velikanoma slovenske zavesti

V Kobaridu in Vrsnem so v organizaciji Krožka Anton Gregorčič obudili spomin na Slavka Uršiča in Antona Gregorčiča

MATEVŽ ČOTAR
KOBARID

Krožek Anton Gregorčič iz Gorice v letošnjih pobudah namenja posebno pozornost 100-letnici smrti duhovnika in vsestranskega družbenopolitičnega delavca dr. Antona Gregorčiča. V sklopu projekta Dr. Anton Gregorčič – utemeljitelj slovenske zavesti na Goriškem, ki ga sofinancira Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina, bo krožek prirejal dogodke in večere, posvečene temam in področjem, ki so zaznamovali Gregorčičevo življenje. V soboto, 30. avgusta, je potekal poseben dan na Kobarškem, saj je Krožek Anton Gregorčič v sodelovanju z Občino Kobarid, Svetom slovenskih organizacij, stranko Slovenska skupnost, Zvezo slovenske katoliške prosvete, Slovensko prosveto in Združenjem za vrednote slovenske osamosvojitve (VSO) najprej obeležil spomin na časnika in politika Andreja Slavka Uršiča. Pri spominski plošči v Kobaridu je zadonela pesem Mešanega pevskega zbora sv. Anton iz Kobarida ter kitara profesorja na Glasbeni matici v Špetru Adama Čehovina. Delegacija Krožka Anton Gregorčič je položila cvetje na spominsko ploščo, program svečanosti, ki jo je povezovala kulturna delavka Ilaria Bergnach, pa je uvedel pozdrav predsednika krožka dr. Bernarda Spazzapana. Krožek je v sodelovanju z omenjenimi organizacijami spominsko svečanost pripravil že večkrat, “saj se nam goriškim in tržaškim Slovencem zdi, da smo dolžni spomina na Andreja Slavka Uršiča, ki si je v letih kmalu po koncu druge svetovne vojne upal nastopati v nasprotju ali alternativni enoumju, ki je takrat vladalo,” je povedal Spazzapan in izrazil upanje, da se bo spominska obeležitev ohranila tudi v prihodnje. “Slavko Uršič in Anton Gregorčič, ki se ju danes spominjamo, sta oba na svoj način zaznamovala čas, v katerem sta živela – eden s peresom in besedo, drugi s svojim duhovniškim in narodnoprubudnim delom. Skupaj sta del naše zgodovinske zavesti, ki nas uči, da brez spomina ni prihodnosti,” je v pozdravu poudaril predstavnik VSO Kobarid Janko Volarič. Med lepim številom prisotnih na slovesnosti so bili tudi evropska poslanka Romana Tomc, poslanec RS Danijel Krivec, predsednik stranke Slovenska skupnost Damijan Terpin in predsednik Sveta slovenskih organizacij Walter Bandelj. Romana Tomc je prisotnim povedala, kako si v Evropskem parlamentu prizadevajo za ohranitev spomina na to, kar se je v Sloveniji in tudi širšem prostoru dogajalo, ter da tega spomina ne smemo pozabiti. Tik pred poletjem je EP z veliko večino sprejel resolucijo, s katero je obsodil zločine komunizma. V Sloveniji se žal režim še vedno skriva, je obžalovala evropska poslanka, saj če ne bi bilo tako, bi se že zdavnaj spravili s svojo preteklostjo in ohranili spomin na

SKUPINA PRED ROJSTNO HIŠO ANTONA GREGORČIČA

BERNARD SPAZZAPAN

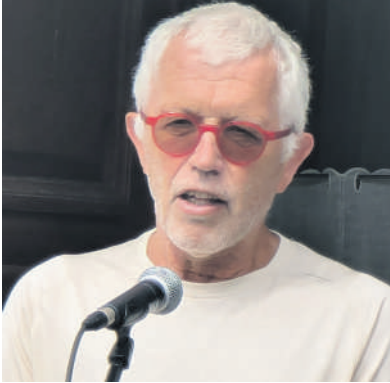

ROMANA TOMC

žrtve vseh režimov. “Ko bomo v Sloveniji spoznali, kaj je potrebno, da svobodno zadihamo naprej, bomo storili pomemben in velik korak,” je še poudarila Romana Tomc, ki si bo še naprej prizadevala, da bodo žrtve ne le deležne spomina, ampak bodo dobile tudi svoj grob. Slavnostni nagovor so organizatorji zaupali časnika in kulturnemu delavcu Ivo Jevnikarju, ki je ob začetku spomnil, da letos mineva 78 let od Uršičeve ugrabitve in okrogla, osemdeseta obletnica konca druge svetovne vojne, s katero je Uršič še kako povezan. Propadla sta fašizem in nacizem, proti katerima se je Uršič kot demokrat in primorski emigrant v Ljubljani boril od vsega začetka. Končala se je tuja okupacija, nejasen pa je bil izid boja za pravične meje. Sam Kobarid je bil do 15. septembra 1947 pod angloameriško vojaško upravo. Na Slovenskem pa je zavladal totalitarni in nasilni komunistični režim, ki mu je Uršič ravno tako nasprotoval kot časnika in politik. To je plačal z življenjem. Njegovo ugrabitev in smrt so od vsega začetka obdajale skrivnostnost in lažne novice, je v nadaljevanju povedal Jevnikar, ki je navedel tudi odkritja različnih raziskovalcev v arhivu nekdanje tajne komunistične policije, ki so v zadnjih letih marsikaj razjasnila. Andrej Uršič se je rodil 17. oktobra 1908 kot drugi izmed sedmih otrok trgovca, sicer pa staroste Sokola in kobarškega župana

JANKO VOLARIČ

MARKO URŠIČ

Antona Uršiča in Amalije Volarič iz Robiča. Po prvi svetovni vojni se je Kobarid znašel v Italiji in takoj se je začelo raznarodovanje. Starši so ga poslali študirat na gimnazijo v Novo mesto. V Ljubljani je diplomiral iz prava, a se veliko pred tem vključil v mladinske politične in publicistične kroge. Bil je liberalno in jugoslovansko usmerjen, vendar strpen in samostojno misleč. Po zasedbi Jugoslavije se je njegova skupina pogajala za vstop v Osvobodilno fronto, vendar se je z njo razšla, ker ni sprejemala monopola komunistov, in je ostajala zvesta kraljevi Jugoslaviji. Uršič je bil potem član plenuma in odborov Slovenske zaveze. Zavzemal se je za priključitev Primorske obnovljeni Jugoslaviji. Ideološko je nasprotoval komunizmu, ni pa bil član kakih vojaških formacij. Ob koncu vojne se je umaknil na Koroško, od tam v Rim, prešel v Trst in se nato naselil pri domačih v Kobaridu in deloval v glavnem v Gorici. Vsi ti kraji so bili takrat v Coni A Julijske krajine, ki jo je v pričakovanju nove razmejčitve na mirovni konferenci upravljala angloameriška vojska. Slovenska komunistična partija pa je bila tudi na tem območju nasilna in je skušala imeti monopol na druge področjih. Ljudi je med drugim ščuvala k bojkotu zavezniških oblasti. Proti taki komunistični politiki so kljub nevarnosti začeli nastopati nekateri duhovniki in redki

SLOVESNOST NA TRGU V KOBARIDU

IVO JEVIKAR

zastopniki nekdanjih domačih tako liberalnih kot krščanskosocialnih političnih sil. Uršič se je pridružil pobudnikom stranke Slovenska demokratska zveza, ki je bila v Gorici ustanovljena 17. januarja 1947. Ob Poldetu Kemperletu je postal urednik njenega tednika Demokracija, ki je začel izhajati v Gorici 25. aprila 1947. Verjel je v demokracijo, svobodo in politični pluralizem ter o svojih idealih pisal in govoril, je o življenju, delu in prepričanjih Slavka Uršiča povedal Ivo Jevnikar. Komunistični predstavniki v Trstu, ki so bili odvisni od vodstva v Ljubljani, so se na vse to odzvali z ostrimi obsodbami in grožnjami. Sledila je še uradna obsodba izvršnega odbora Slovansko-italijanske antifašistične unije. Kljub svarilom se Uršič ni umaknil iz Kobarida. Politični zločin ga je doletel 31. avgusta 1947 zvečer na cesti med Starim selom in Kobaridom. Z zvižajo so ga zvalili v Robič. Ko se je z motornim kolesom vračal proti Kobaridu, so mu ugrabitelji nategnili žico čez cesto, da je padel. Nato so ga prek gozdov in hribov gnali iz takratne Cone A Julijske krajine v Jugoslavijo. O njem se ni več nič zvedelo. Šele po demokratizaciji Slovenije je bilo mogoče iz arhivov Udbe dognati, da so Uršiča zaprli v njene zapore v Ljubljani, kjer je bil živ vsaj do 29. septembra 1948. Večkrat je bil zaslišan, njegova navzočnost v Ljubljani je bila tajna, je predložil prisotnim slavnostni govornik, ki je tudi omenil odkritja zgodovinarja dr. Jerneja Vidmarja, ki jih je objavil v reviji Mladika leta 2020: akcijo za ugrabitev je pripravil v Moskvi izšolani Veri Winkler, ki je v letih 1945–1947 na Primorskem poveljeval vsaj petnajstčlanski skupini obveščevalcev in saboterjev, ki so zakrivali vrsto tudi zelo odmevnih umorov. “Skrivnostnost in lažne novice, ki so dolga desetletja obdajale Uršičevo ugrabitev in smrt, so se

torej v glavnem razblinile. Še vedno pa ne vemo za njegov grob, tako da tudi zanj velja marsikaj, kar je bilo zapisano v Resolucijo Evropskega parlamenta o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji. In še to: Uršiča lahko uvrstimo v seznam umorjenih časnika, ki se ravno v tem času tako neznosno daljša,” je svoj slavnostni nagovor sklenil Jevnikar. Prisotne je ob koncu slovesnosti nagovoril tudi Marko Uršič, nečak Andreja Slavka Uršiča. Zahvalil se je za pobudo, pogum in zagnanost, da se ohranja živ spomin na Slavka. Občinstvu je povedal, kar je doživljal v otroških letih, ko je bila še živa Andrejeva mati, ki je bila vedno žalostna in psihično uničena od sinove zgodbe. Prav tako se spominja tetinega trpljenja, kako so jo tolažili in kako kljub vsem krivicam ni v družini nikoli občutil nobenega razpoloženja v smer maščevanja. Po občuteni slovesnosti je sledilo skupno kosilo in druženje, v popoldanskih urah pa se je skupina odpeljala še na Vrsno, rojstni kraj dr. Antona Gregorčiča. Tam jih je pričakal in nagovoril Pavel Gregorčič, gospodarstvenik, politik in praprapranečak pesnika Simona Gregorčiča. Podrobno je opisal zgodovino krajev, vasi in okolice ter predstavil družino Gregorčič, razkril pa je tudi marsikaj o razmerah v vasi pred in med vojnami ter po njej. Skupina si je ogledala, kje stoji rojstna hiša Antona Gregorčiča in tudi bližnja Simona Gregorčiča. Na eni od sten hiše Antona Gregorčiča je med drugim plošča, ki so mu jo leta 1965 posvetili goriški študentje. Prav v Gorici je Anton Gregorčič še danes najbolj priljubljen; tam se ohranja spoštljiv spomin na duhovnika, politika, državnega in deželnega poslanca, ki je bil prvoborec za pravice goriških Slovencev in ustanovitelj šolskega doma v Gorici. Prav na šolskem področju je Gregorčič pustil poseben pečat in dosegel ogromne uspehe, nasploh pa pomembno prispeval k narodnogospodarski ter kulturni preobrazbi goriških Slovencev. To je poudaril tudi njegov daljni sorodnik Pavel Gregorčič, ki je dodal, da je Anton Gregorčič v rojstnem kraju in nasploh v osrednji Sloveniji pozabljen in premalo cenjen. Sam je veliko več o njem zvedel in raziskoval šele, ko ga je pokojni Peter Stres prosil za družinske informacije pri pisanju knjige o goriškem rojaku.